

O STÁTOPRÁVNÍM POSTAVENÍ SLEZSKA DO ROKU 1526

(Na okraj knihy G. von Grawert-Maye)

Jiří Kejř

V nejistotách o teritoriálních změnách, státoprávních vztazích a vládních formách, které panují ve starších dějinách pro leckterá území, přichází vhod každý nový badatelský přínos. Máme-li pak před sebou pokus vyrovnat se se složitými otázkami státoprávního postavení Slezska, které se přímo dotýkaly právních, dynastických i mocenských zájmů českého státu a spoluurčovaly i jeho mezinárodně právní vztahy k sousedům, zejména k Polsku, je pozornost věnovaná takové práci zvláště napjatá, tím spíše, jde-li o specializované dílo právněhistorické.

Inaugurální disertace, kterou předložil universitě ve Freiburgu im Breisgau Gernot von Grawert-May, vyšlá 1971, má přesně vymezené téma: *Das staatsrechtliche Verhältnis Schlesiens zu Polen, Böhmen und dem Reich während des Mittelalters (Anfang des 10. Jahrhunderts bis 1526)*, s. XXVII + 168; práce současně vychází i v řadě *Untersuchungen zur deutschen Staats- und Rechtsgeschichte*, NF Band 15, Aalen 1971. I když se autor nemůže samozřejmě vyhnout otázkám obecné historie, dynastickým problémům a kritice pramenů, je záměr i těžiště jeho práce skutečně na poli dějin státu a dějin práva, a z tohoto hlediska je jistě první, kdo dané téma v takové zevrubnosti rozebírá. V tomto přístupu je jeho přednost, když snaha po bezpečném vymezení státoprávních vztahů ho vede k jasným formulacím a umožňuje mu dát celému dílu sevřený a jednolité tvar, ale současně i jeho slabina, když - jak uvidíme dále - sklouzává mnohdy až k přílišnému formalistickému přecenění právních jevů v odtržení od podmiňujícího je života politického a mocenských změn.

Lze předem říci, že autor ovládl bezpečně techniku historické práce, v čemž lze vidět nejspíše i zásluhu jeho učitele a prvního posuzovatele díla prof. Hanse Thiemeho; že již při prvním prolistování práce zaujme výběr pramenů, o které se opírá, i dosti široký okruh citované vědecké literatury. Výsledek je třeba brát jako vážný pokus a právě proto je třeba se mu věnovat hlouběji a zkoumat, zda obstojí jeho závěry při kritickém posouzení. Recenzent tu je však v obtížném postavení. Samo téma a množství problémů věcných, metodických i ideových, které jsou s jeho zpracováním spojeny, si vyžadují hlubší přístup než pros-

tého referátu o knize. Ale úplnou analýzu s podrobným oceněním přínosu díla a s pokusem o opravu všech případně zjištěných nedostatků není možné podat prostě proto, že to nedovoluje počet stran, který je dán k dispozici. Bude tedy možno jen naznačit, či na příkladech ukázat, kde dochází k diferencím v názorech, a hlavní pozornost se může soustředit, třebaže ani tu ne v potřebné úplnosti, především k otázce metody a celkového autorova přístupu k látce.

Autor si ihned v úvodu správně uvědomil, že Slezsko ve zkoumané době netvořilo jednotný ani samostatný státní útvar. Poloha území mezi dvěma mocnějšími sousedy, českými zeměmi a Polskem, také vyvolávala pokusy obou ovládat co největší část nebo dokonce celé teritorium a na osudech příslušnosti Slezska k tomu či onomu státu se často prokazuje i jejich vzájemný mocenský poměr. Ačkoliv na území Slezska bylo několik vévodství vzájemně různě svázaných dynastickými svazky i politickými zájmy, které autor často bedlivě sleduje nebo aspoň krátce naznačuje, nejde mu o jejich vnitřní charakteristiku, nýbrž hledí především k celku slezských zemí v jejich proměnlivých dějinných vztazích. Slezsko v tomto pojetí pak je konec konců pojem geografický, území, na kterém se odehrávají změny státoprávní a na kterém se politické hranice posunují podle mocenské situace.

V. Grawert-May věnuje mnohdy značnou pozornost otázkám teritoriálním a bylo by k některým vývodům vhodné zaujmout stanovisko. Lze od toho však upustit, neboť nový speciální Labudův průzkum tohoto problému podá na mnoha místech výsledky daleko podrobnější a přesnější, a bude pak zajímat jen, do jaké míry kniha v. Grawert-Maye obstojí v konfrontaci s tímto novým zevrubným dílem.¹⁾

V. Grawert-May se snažil postihnout svým rozbořením všechny důležité prameny starší doby, jež mohou podat svědectví o otázkách postavení Slezska. Tuto snahu by bylo lze jen uvítat, kdyby byla podložena i potřebným respektováním dosavadních vědeckých poznatků o příslušných otázkách. Právě zde se ukazují značné mezery v použití literatury²⁾ a zdánlivě bezpečné opření autorových závěrů o dosavadní vědecká díla

1) G. L a b u d a, Polska granica zachodnia, Poznań 1971. Kniha Labudova nemohla být samozřejmě v. G r a w e r t - M a y o v i ještě přístupná, ale nelze nevytknout zanedbání článku K. M a l e c z y ŋ s k é h o, Najstarsza zachodnia granica Polski na podstawie źródeł X wieku, in Początki państwa polskiego 1, Poznań 1962, s. 213 - 232.

2) Je samozřejmé, že ve vědecké práci není třeba citovat veškerou literaturu předmětu, jestliže jde o díla již překonaná a zastaralá, a že někdy i dosažitelnost příslušných děl je nesnadná. Ale jen velmi těžko je možno porozumět tomu, když mezery jsou příliš nápadné, když chybí články a knihy poslední doby a když nadto právě tyto práce v mnohém korigují a doplňují literaturu, o kterou se autor opírá. Není ovšem úkolem posuzovatele vydat jakýsi doplňující seznam děl, která autor necitoval, nýbrž jen upozornit na nejdůležitější zanedbání, aby se objevil v plném světle nedostatečný zřetel na nové vědecké výsledky.

je velmi otřeseno zjištěním, jak značné množství závažných prací mu uniklo. Co je při tom pozoruhodné, je pak skutečnost, že autor nedbá na novější vědeckou tvorbu českou a polskou, ač jinak v obou jazycích čte a jiná díla uvádí. Chybí např. závažné rozbory tzv. Geografa bavorského,³⁾ známého a politicky mimořádně závažného aktu Dagome iudex⁴⁾ či hranic pražské diecéze z r. 1086.⁵⁾ Zanedbání literatury vede i k uvádění mylného data 929 při dějinách sv. Václava,⁶⁾ či k nemožné interpretaci Widukindovy urbs nova jako Nymburk n. Labem (str. 20).⁷⁾ Naproti tomu tvoří častou oporu pro řadu míst knihy literatura starší, mnohdy už nedostačující (např. Neagle) nebo dokonce zcela zastaralá (Bechmann). Zejména poslední jmenovaný autor patří mezi nejčastější opory v. Grawerta-Maye bez ohledu na to, že byl ve všech hlavních tezích a ideových záměrech již prakticky zcela vyvrácen a že i věcně je většinou již dávno překonán. Uvidíme ostatně dále, že i jiné mezery ve znalosti literatury podryvají spolehlivost závěrů, které v důsledku toho nejsou prokázány v míře odpovídající současnému stavu znalostí. Již toto nedostatečné využití dosavadních výsledků staví knihu do nepříliš příznivého světla a činí pochybnými řadu jejích analýz, neboť nestojí na bezpečném základě. Čtenář se tu ocitá v nepříjemné situaci, když musí skoro stále být ve střehu, aby zjistil, do jaké míry jednotlivé úsudky a závěry autorovy odpovídají skutečnému stavu znalostí, dosaženému již dřívější vědeckou prací, a nově jej dále rozvíjejí, a do jaké míry je nucen neustálou kontrolou zjišťovat případné mezery a tím vznikající nespolehlivost vývodů i závěrů.

Ještě jeden aspekt má autorova práce s literaturou. Zejména pro starší období často konfrontuje názory vědců německých a polských; přitom převážnou většinou nepřipouští, že může mít polská literatura pravdu, a prakticky ve všech podobných střetnutích popírá státoprávní dů-

3) B. H o r á k - D. T r á v n í š e k, Descriptio civitatum ad septentrionales plagas Danubii (t.zv. Bavorský geograf), Praha 1956, nebo studie H. L o w m i a ň s k é - h o v Roczniki historyczne 20 (1955) a ve Studia źródłoznawcze 3 (1958).

4) Zde chybí nejen důležitý článek K. B u c z k a, Zagadnienie wiarogodności regestu Dagome iudex, Studia źródłoznawcze 10 (1965), s. 117 - 139, nýbrž dokonce i kritická studie o samém prameni a jeho dochování, B. K ů r b i s ó w n a, Dagome iudex - studium krytyczne, in Początki państwa polskiego I, s. 363-424, s obsáhlou bibliografií.

5) B. K r z e m i e ň s k a - D. T ř e š t í k, O dokumente pražském z roku 1086, Studia źródłoznawcze 5 (1960), s. 79 - 88; ale i E. S c h w a r z, Die Stammesnamen in der Prager Bistumsurkunde, in Siedlung und Verfassung Böhmens in der Frühzeit, Wiesbaden 1967, s. 29 - 30.

6) Z. F i a l a, Dva kritické příspěvky ke starým dějinám českým, Sborník historický 9 (1962), příspěvek 1, O datu smrti knížete Václava I. Po tomto článku už je sotva možné říkat, že začátek vlády Boleslava I. je sporný, jak činí v. G r a w e r t - M a y, s. 41 a je nutno počítat s datem 935.

7) Zde stačilo nahlédnout do V. N o v o t n é h o, České dějiny I, s. 486 - 487, které v. G r a w e r t - M a y jinak uvádí v seznamu použité literatury.

sledky, které Poláci vyvozovali pro historickou nezávislost svého státu,⁸⁾ avšak ani zde nelze pokládat jeho znalost literatury za úplnou a zejména mu mnoho uniká z velikého díla polských vědců z posledních let, jak je vyvolalo v život tisíciletí polského státu.⁹⁾ Opět se tedy klade otázka, zda v. Grawert-May ve svých vývodech stojí na úrovni dosud dosaženého poznání, a odpověď ukazuje jednoznačně, že nikoliv.

I když již to, co bylo dosud řečeno, zpochybňuje výsledky knihy, přece jen daleko závažnější nedůvěru vzbudí autorův přístup k některým otázkám, které jsou pro státoprávní vztahy různých politických celků příznačné. Vztahy poplatnosti jsou často ve středu jeho pozornosti a tu je dosti pozoruhodné jeho pojmání takových finančních povinností, kterými je jeden celek zavázán druhému. V. Grawert-May vyvozuje na většině míst, kde se tohoto problému dotýká, z povinnosti tributu i vázanost státoprávní, ba dokonce jde tak daleko, že předpokládá poplatnost i tam, kde není o ní pramenné zmínky.¹⁰⁾ Fialovi vytýká (s. 19), že při svém výkladu zanedbal reálné mocenské poměry a donucovací charakter tributu; sám však všude jinde právě tuto stránku opomíjí. Vždyť byly přece často konány vojenské výpravy především proto, aby byl nucen vztah poplatnosti, a expansivní politika Otty I. k tomu přináší množství dokladů.¹¹⁾ V. Grawert-May nemůže nevidět, že mnohdy byla poplatnost výsledkem prostého násilí,¹²⁾ ale chápe i takto založené vztahy jako právně zdůvodněné a naopak tam, kde změna mocenské situace dovolila podobný vztah přerušit (Boleslav I. po smrti Jindřicha I. r. 936), děje se to prý "einseitig". Chápání tributu jako výrazu státoprávní nadřazenosti ovšem vede ke zjednodušení mnoha relací, které vyvolávaly v život různé vztahy poplatnosti, a nadto i k rozpakům při interpretaci, jak se to projevuje při výkladu o polském tributu Čechám

8) Na tomto postoji nemění nic, uznává-li v. Grawert-May místy, zejména pak pro období po r. 1194, polskou nezávislost od Říše, neboť tu jde o zcela nepopíratelný historický fakt.

9) Dokonce mu není znám ani zásadní článek K. T y m i e n i e c k é h o, Państwo polskie w stosunku do Niemiec i cesarstwa średniowiecznego w X wieku, v častěji již citovaném souhrnném díle Początki państwa polskiego I, s. 261 - 297, které mu zřejmě uniklo celé a odkud měl vzít pro závěrečné kapitoly své knihy v úvahu i článek K. M a l e c z y ŋ s k é h o, Trwanie łączności Śląska z Polską od połowy XIV do początku XVI wieku, tamtéž díl 2, s. 281 - 294. Co pak už zcela zaráží, je skutečnost, že v celé knize nesahá ani k jediné práci H. Ł o w m i a ŋ s k é h o.

10) S. 15 - 16, domnělá poplatnost Spytihněva a Vitislava po r. 895. Zde měl mít v. Grawert-May na zřeteli i V. V a n ě š k a, Prvních tisíc let, Praha 1949, s. 119, opět jednu z prací, které mu unikly, - Podobně předpokládal, že i r. 978 se zavázal Boleslav II. k tributu, ač zpráv o tom není (s. 25).

11) Obecná charakteristika, jak ji přináší G. B a r r a c l o u g h, Die mittelalterlichen Grundlagen des modernen Deutschlands, Weimar 1953, s. 34 ns. je platná.

12) Stačí ostatně srovnat jen údaje o poplatnosti různých kmenů Jindřichovi I., jak je přináší v. Grawert-May, s. 18 - 19.

po r. 1054, který prý zakládal "die rein formale Anerkennung einer gewissen böhmischen Suprematie über ganz Polen".

Ostatně i jiný prospěch, který mívala Říše ze vztahu k sousedům, totiž válečnou podporu, není možno pokládat jen za výraz jejich vázanosti a lenní závislosti;¹³⁾ mnohdy mohlo jít přece o politicko-mocenské zájmy a vojenské spojenectví. Zde bude nutno pečlivěji rozvažovat, zda účast branného kontingentu značí opravdu plnění závazku lenního či jiného, nebo zda je podnícena jiným důvodem.

Lenní vztahy jsou vůbec základním kamenem v. Grawert-Mayova státoprávního pojetí a lze říci, že na mnoha místech své knihy překračuje dosud hlásané názory o lenní svrchovanosti Říše k Čechám i Polsku. Zde je mu v mnoha směrech vodítkem kniha Wegenerova,¹⁴⁾ kterou ve většině případů přejímá bez kritiky a rezervy.¹⁵⁾ Odchyluje-li se od ní, činí to zpravidla ještě v rozhodnějším tónu, než ke kterému se odhodlal sám Wegener, jak se ukazuje např. při posuzování vztahu sv. Václava ke králi Jindřichovi. V. Grawert-Mayovi již tento poměr je poměrem vazalským.¹⁶⁾

Uvážíme-li však na tomto i na jiných místech, kde na základě výroků kronik se dochází k tvrzení vazalské podřízenosti, jaká je pro to faktická opora pramenná, doporučovala by se větší opatrnost v dedukcích. I když připustíme technickou přesnost výrazů v kronikách - ve skutečnosti tomu tak být nemusí! - přece jen nemáme záruku jejich obsahové jednoznačnosti a správnosti. Z termínu se commendare, který je skutečně označením pro podřízení vazala, nelze však vždy a za všech okolností právě vznik takového poměru vyvozovat, když mohou jím být vystiženy i ne vazalské ochranné vztahy.¹⁷⁾ A jsou-li dokonce i z jiných, méně určitých výrazů vyvozovány důsledky ve smyslu vazalských a

13) Tak při posuzování branné pomoci Jaromíra Jindřichovi II, s. 78, kde není sice správ o žádném lenní formě, ale přece jen se vyvozuje odtud lenní závislost; podobně se uvažuje na lenní povinnost Oldřichovu oproti Konrádu II. z jeho účasti na válečných výpravách proti Polsku a Uhrám (s. 79).

14) W. W e g e n e r, Böhmen, Mähren und das Reich im Hochmittelalter, Köln-Graz 1959.

15) V. G r a w e r t - M a y sice uvádí v seznamu literatury kritickou recenzi F i a l o v u v ČSČH 8 (1960), s. 176 - 185, nepřihlíží však k jejím výhradám, neboť by to nezapadlo do rámce jeho koncepce. Ale i recenze F. G. H e y m a n n a ve Speculum 35 (1960), s. 160 - 164, by ho byla upozornila na potřebu zdrženlivějšího použití W e g e n e r o v y knihy.

16) Děje se tak na základě Widukindova obratu fidelis et utilis mansit; zde měl autor mít po ruce jasný rozbor Z. F i a l y, Dva kritické příspěvky s. 27, kde by byl našel správný výklad na podkladě dalšího srovnávání s jinými obdobnými místy u widukinda.

17) K. B o s l, Das ius ministerialium, in K. B o s l, Frühformen der Gesellschaft im mittelalterlichen Europa, München-Wien 1964, s. 283.

lenních poměrů, pak už je to mnohdy na pováženou. U Boleslava I, nemáme po jeho podrobení r. 950 Ottovi I. žádný doklad pro vazalský vztah, nicméně v. Grawert-May (s. 21) se pokouší vyložit události jako vznik vazalského poměru, ačkoliv i tu jde zase dále než Wegener a jeho hlavní oporou je analogie s domnělou vazalitou Václavovou (!), právě tou, která rovněž nikde nebyla prokázána. Z velmi vzdálených a nepřímých důvodů, ze kterých je na pováženou docházet k tak dalekosáhlým konsekvencím, uvažuje o vazalitě Jaromírově,¹⁸⁾ a dokonce dospívá ke kategorickému tvrzení (s. 79), že "seitdem (tj. po roce 1003!) haben alle böhmischen Herrscher ihr Land vom deutschen König als Lehen empfangen beziehungsweise die Lehnshoheit anerkannt". S tímto tvrzením se už dále zabývat nelze, neboť tu jsme se ocitli zcela mimo půdu historie. Jeho ilustrací je pak u některých dalších panovníků hledání tak vzdálených indicií pro jejich domnělý vstup v lenní poměr,¹⁹⁾ že je potřebí opravdu značné odvahy k tomu, aby byly podobné dedukce prezentovány.

Vůbec se v celé knize Říše jeví jako naprostý suverénní útvar bez zření k tomu, o kterém období je řeč. Od Karlovců do 16. století je to stále táž svrchovaná moc bez ohledu na politicko-mocenské přesuny, změnu společenské struktury či vnitropolitické a zahraniční vztahy a je nejen uznáváno, nýbrž samozřejmě předpokládáno její právo disponovat českým státem. Rozhodujícím momentem je pro v. Grawert-Maye vždy oblenění; kde je nelze zjistit, pak je třeba si je vykombinovat, jak už na to bylo poukázáno. Tento postup ale mlčky předpokládá, že státní zřízení české i polské znalo veškeré příslušné lenní formy a plně uznávalo jejich právní závaznost z hlediska - budiž dovoleno užít moderního slova - ústavního; to ale pro dějiny českého i polského státu prokázat nelze.²⁰⁾

Zcela ahistorické a statické pojetí Říše jako neměnné svrchované moci bez zření ke všem politickým zvrátům má v celé knize někdy důsledky až absurdní, kdy juristické konstrukce na něm založené nemají vůbec oporu ve skutečném životě států a v jejich reálných vztazích. Která opatření kterého z proučích se protikráľů na počátku 13. století oproti Přemyslu I. jsou skutečně platná, když jsou (s. 88) řazena jednoduše vedle sebe bez nejmenší úvahy o tom, kdo z nich vlastně byl pra-

18) Viz pozn. 13. Podobně se uvažuje o oblenění Jaromírově pro rok 1033, kdy o něm však historické zprávy mlčí (s. 79).

19) Předpokládané lenní svazky při nástupu Svytlahněva, Vratislava II, či Přemysla F. k roku 1204 (s. 80-81, 88).

20) Dokonce je možné poukázat, že vůbec poměrně pozdě pronikalo lenní právo i na česká území, jak posledně kriticky rozebral S. R u s s o c k i, Z badań nad czeskim systemem beneficjalnym, Czasopismo prawno-historyczne 23 (1971), s. 35-46.

vým panovníkem v samé Říši? Formálně zdánlivě bezvadné právní myšlení se tu dostává zcela do jiné polohy, než jakou připouští historická práce, a vůbec nevznikne u autora ani nejmenší pochyba o platnosti podobných konstrukcí, i když jim celý reálný život odporuje.²¹⁾ První schema je mu prvotní a vše, co ve skutečné politice se mu přičí, je třeba posuzovat jako "rechtswidrig", "eingenmächtig" či "einseitig" (s. 120, 132, viz i výše), aniž byly brány v úvahu všechny okolnosti, jež tvořily mocenské i právní vztahy mezi státy.²²⁾ Absolutizovaná svrchovanost Říše pak je v. Grawert-Mayovi tak výlučným činitelem, že zcela přehlíží poměr císařství a papežství jako mezinárodní a právní problematiku, což pro vztahy mezi středověkými politickými celky bylo mnohdy rozhodujícího významu, když v okruhu zkoumané látky by byla velmi sporná hodnota a pravomoc kacířského Ludvíka Bavorsa.

Mnohokrát se v díle objevují otázky poměru Moravy k Čechám nebo k Říši. Oddělení Moravy po r. 1182 je v. Grawert-Mayovi platné až do r. 1222²³⁾ na základě i tak slabých rádobyargumentů jako je konstrukce přijatá od Wegenera, že ve Zlaté bulle sicilské se nevztahuje právo českého krále investovat "episcopos regni sui" na biskupa olomouckého (s. 89), naproti tomu autor ale nedbá mimořádné závažnosti podřízení Moravy českému panovníkovi, ať se tak stalo již smlouhou knínskou r. 1186²⁴⁾ nebo narovnáním mezi Přemyslem I. a Jindřichem Vladislavem r. 1197, ve kterém vidí, vzdor úplné citaci pramene, jen vnitřní rodinné uspořádání (s. 89), a vůbec přehlíží fakt, že r. 1216 potvrdil král Friedrich II. zlatou bullou volbu krále Václava I., při které mezi českými šlechtici a velmoži stojí na prvním místě markrabí moravský.²⁵⁾

21) Před takovým vážným metodickým prohlášením varoval při úvaze o poměru právněhistorického a historického bádání již T. M a y e r, Die Ausbildung der Grundlagen des modernen deutschen Staates im Hochmittelalter, Historische Zeitschrift 159 (1939), s. 458: "Die Begriffssysteme aber müssen immer an die Wirklichkeit angelegt werden."

22) Zde by bylo možno poukázat na příklad závažného článku J. S p ě v á ě k a, Lucemburské dvouvládí v českých zemích v letech 1334 - 1346, ČSČH 19 (1971), s. 53 - 92, který přesným diplomatickým rozbořením všech aktů o poměru moci královské Jana Lucemburského a markrabě Karlovy prokázal, že je zcela marné hledat v nich ustálená právní pravidla a že jejich vzájemný poměr závisel vždy na poměru politické síly v dané chvíli. Tím v žádném případě nemíním popírat, že závazná pravidla pro různé státoprávní vztahy na různých úrovních existovala, ale je třeba počítat s tím, že okamžitá situace je mnohdy buď nerespektovala či měnila a že tudíž za každou cenu trvat na apriorním izolovaném právnickém hledisku, zejména u vztahů vynucených původně prostou přesilou moci, znamená ocitát se mimo reálné historické hodnocení.

23) Nutno přiznat, že nejde tak daleko jako W e g e n e r, který bezprostřední podřízení Moravy Říši hledá až do r. 1253, srv. W e g e n e r, zejm. s. 198 - 199. Nelze sice upřít důmysl abstraktním kombinacím, které toto mínění mají obhájit, ale vadí jen jedině: totiž naprosté nepřihlédnutí ke skutečnému běhu dějin.

24) Jarloch v FRB II, s. 507.

25) CDB II, č. 127, s. 117. W E G E N E R, s. 195 - 196, se sice snaží prokázat, že i tu markrabí vystupuje jako říšský kníže, ale jeho argumentace je zcela vyumělkovaná.

I oddělení Opavska od Moravy r. 1318, prý protiprávní, bylo právně zhod-
jeno až jednáním ve Frankfurtu r. 1339, (s. 132, 144), ale i tu jde
o chápání značně formalistické, neboť autor vůbec nedbá na pozadí
frankfurtského smíru, který je výsledkem celoevropských mocenských pře-
sunů a tehdejší dočasné převahy Ludvíka Bavora,²⁶⁾ ale na skutečné
události minulé již vliv mít nemohl.

V. Grawert-May arci sledoval poměr Říše k Polsku a k Čechám pře-
devším proto, aby uvažoval o státoprávním postavení Slezska. Jeho kni-
ha ukazuje až v překvapivé jasnosti, jak téměř po celý
středověk byla slezská území až na
dočasné a nepříliš významné výjimky
od Říše prakticky nezávislá. Tento závěr
ovšem nemůže při svém celkovém zaměření připustit a proto musí sledo-
vat právě vztahy Polska i Čech resp. Moravy k Říši, aby mohl prokazo-
vat prostředně ovládnutí slezských teritorií Říší. Ale tu vznikají
nové nesnáze, když prameny v takových souvislostech mluví o Slezsku
jen nepravidelně a je tedy třeba opět a opět aspoň nějaký vztah vykom-
binovat.²⁷⁾ Tady je autorovi víra v reálnou platnost lenních vazeb,
předurčujících pomyslné schema státoprávních vztahů, jedinou oporou
pro závěry, které jsou předem dány zaměřením jeho práce. Odtud pak ply-
ne, že i tam, kde snad lze nějakou podobnou pramennou zmínku zjistit,
se neohlíží vůbec, zda opravdu lenní formy jsou s to samy vyjádřit his-
torickou skutečnost,²⁸⁾ která se za nimi skrývá.

Ač nebylo možné jít do všech detailů a kriticky prozkoumávat v.
Grawert-Mayovy vývoody krok za krokem ve sledu celé knihy, přece jen

26) K politickému pozadí J. Š u s t a, Otec a syn, Praha 1946, s. 303 ns.

27) Markantně se to ukazuje na s. 161, kdy je řeč o odstoupení některých slezských
oblastí Polsku, schváleném úmluvami hlohovskými r. 1462. V. G r a w e r t - M a y o v i
leží na mysli, že tu šlo u umenšení říšského léna Čech a klade si proto otázku po sou-
hlase se strany Friedricha III. Protože marně pátral v historických pramenech po schvá-
lení tohoto aktu či po nějakém protestu se strany Friedricha III., dospívá k závěru, že
šlo asi o schválení učiněné mlčky!

28) Stačí tu upozornit na uvedený již článek T. M a y e r a, s. 484, kde se zabývá
otázkami lenního práva v poměru k vytvoření státu a jasně říká: "Für die deutsche Ent-
wicklung war entscheidend, dass das Lehnrecht sich nur in den äusseren Formen durch-
setzte, nicht dem Wesen nach. Nun ist aber das Lehnrecht eine Form, ein Programm
vielleicht, nicht eine treibende Kraft; eine solche konnte nur eine politische Macht
sein, die dahinter stand und sich ihrer bediente. Deshalb konnte auch nicht eine Rechts-
form einen Staatsaufbau herbeiführen" Možná, že by byl v. G r a w e r t - M a y
lečkeré své kategorické soudy zmírnil, kdyby mu byly již k dispozici závažné postřehy
o povaze lenního práva, které vyjádřili pro pozdní středověk někteří autoři v souboru
Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert I - II, Vorträge und Forschungen XIII -
XIV, Sigmaringen 1970 - 1971, kde se přesvědčivě ukazuje uvolňování lenních vazeb ve 14.
století. Stačí citovat odtud W. Š c h l e s i n g e r 'a, II, s. 121: "... ist für das
14. Jahrhundert charakteristisch der fortschreitende Verfall des Lehnwesens, das immer
mehr in leerem Formalismus erstarrte."

aspoň v přehledu jsme se mohli seznámit s přednostmi i chybami, které se v díle jeví. Nikdo jistě nemínil upřít autorovi způsobilost k vědecké práci, jeho dobrou průpravu, schopnost přesné formulace myšlenek a dosažených závěrů, k čemuž přistupuje i sevřený způsob zpracování jednotlivých kapitol, doplněných vítanými a výstižnými shrnutími, jež dobře slouží k přehledu po látce. Žel, kladů práce je mnohem méně než jejích stinných stránek. Nedostatečné užití literatury, zejména polské a české, velmi zpochybňuje řadu výsledků, ale závažnější nedostatky vyplývají z ideových a metodických východisek. Jakési zvěčnění Říše v odtržení její idealizované formy od reálné politiky vytváří z ní jen právní abstrakci, která ale je apriorním východiskem autora ideového plánu; jak vyumělkované jsou pak odtud plynoucí pokusy o vystižení státoprávních relací, jsme mohli aspoň na vybraných příkladech ukázat. Ale tato abstrakce vede k absolutizaci právnických konstrukcí i za cenu, že už vůbec neodpovídají skutečnému průběhu dějin. Právněhistorické bádání se zabývá dějinami reálných právních vztahů a institucí, podmíněných veškerým historickým děním, nebo právními ideami a naukami, jak je vytvořil právní, filosofický i politický život věků; jeho předmětem však nemohou být aprioristické formálně juristické konstrukce, které jdou mnohdy zcela libovolně za zachovanou historickou látku, bez pravého porozumění podstatě věci.²⁹⁾

²⁹⁾ Pouhé juristické, od ostatních zřetelů izolované pojetí historických skutečností už nepostačí ani tam, kde pramenná základna je nesporná. Snaha po formální sevřenosti, jakou se dílo v. G r a w e r t - M a y e vyznačuje, jde opravdu na úkor proniknutí k historické podstatě jevů. Pro metodické hodnocení by bylo možné uvádět leckterý citát a leckterou autoritu; uveďme aspoň autora, jehož význam uznává určitě i v. G r a w e r t - M a y, H. M i t t e i s e, který v závěru dnes již proslulého článku Über den Rechtsgrund des Satzes Stadtluft macht frei, pův. 1952, nově vydáno in H. M i t t e i s e, Die Rechtsidee in der Geschichte, Weimar 1957, s. 723, se zamýšlí nad výhledy právněhistorického bádání a ukazuje, že není nadále možná snaha po formální sevřenosti a jasně prokazatelných výsledcích, jaké charakterizovaly starší právněhistorické práce. M i t t e i s e dále pokračuje: Je mehr die Rechtsgeschichte danach strebt, die Isolierung ihres Gebiets und die Beschränkung auf das rein Juristische und "dogmatisch Erfassbare" aufzugeben, je mehr sie die inneren, ausserrechtlichen Triebkräfte und Hintergründe der Rechtsentwicklung aufzuhellen versucht, um so schwieriger wird es für sie, die einstige Präzision und Bestimmtheit der Begriffe aufrechtzuerhalten. ... Wir glauben heute nicht mehr alles rational erklären zu können; um so mehr bemühen wir uns, die historische Dynamik zu verstehen. Das Verstehen ist aber ... gegenüber dem Erklären die höhere Form der historischen Erkenntnis."